

# Complexe fiscale en sociale regels leiden tot drie sociale minima

In de afgelopen decennia is de fiscale en sociale wetgeving steeds ingewikkelder gemaakt. Inmiddels zijn de grenzen van dit beleid in zicht of reeds overschreden. Een eenvoudiger vormgegeven stelsel kent lagere maatschappelijke kosten en garandeert grotere transparantie.

## IN HET KORT

- Beleid om de groeiende ongelijkheid van de verdiende inkomens te neutraliseren, heeft zijn maximale effect bereikt.
- De werkelijke belastingtarieven zijn niet inzichtelijk, en er bestaat niet langer één sociaal minimum voor iedereen.
- Vereenvoudiging van de heffingskortingen en volledige verzilvering daarvan mogelijk maken bieden een oplossing.

## JAN DONDERS

Directeur Econo-  
mentraïneeship  
BOFEB

## FLIP DE KAM

Emeritus hoogleraar  
aan de Rijksuniversi-  
teit Groningen

**D**e verdeling van de verdiende inkomens wordt in deze eeuw schever (Van den Brakel en Otten, 2017). Toch neemt de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gemeten ongelijkheid van de besteedbare huishoudinkomens vooralsnog amper toe (Caminada et al., 2021), mede door het fiscale en sociale stelsel.

Het fiscale en sociale stelsel is echter enorm complex geworden, waardoor het niet langer in staat zal zijn om de doorgroeiende ongelijkheid te blijven repareren. Op dit moment slaagt het er al niet meer in om één sociaal minimum te garanderen.

De nog steeds toenemende complexiteit van het samenstel van inkomensheffing, sociale uitkeringen en inkomensvoelers, dat de ongelijkheid in toom houdt, leidt tot steeds hoger oplopende maatschappelijke kosten. Niet alleen door de versturende invloed op het arbeidsaanbod, maar ook in de vorm van ernstige emotionele schade bij slachtoffers van het overheidsfalen en verlies van vertrouwen dat burgers in de overheidsinstanties stellen (denk aan de Toeslagenaffaire).

Hoe pakt het fiscale en sociale stelsel uit voor huishoudens in verschillende situaties? En hoe kan het stelsel eenvoudiger?

## Gevolgen stelselcomplexiteit

Een belangrijk gevolg van de stelselcomplexiteit is dat tussen de netto-AOW-uitkering van twee gehuwde of samen-

wonende partners en de netto-bijstandsuitkering van een stel inmiddels een kloof gaapt van 239 euro per maand, zie tabel 1.

Tegen het midden van de jaren zeventig van de vorige eeuw werd in de sociale wetgeving de (netto) minimumuitkering opgetrokken tot de hoogte van het (netto) minimumloon. Doel was om voor alle huishoudens één sociaal minimum vast te stellen, als grondvlak van de inkomenspiramide.

Dit doel van één sociaal minimum wordt niet langer bereikt. Het sociaal minimum van AOW-gerechtigden is bijvoorbeeld hoger dan dat van bijstandsonvangers.

De vraag rijst of deze uitkomst door politici werkelijk zo is beoogd, of dat dit het onbedoelde resultaat is van een groot aantal maatregelen waarvan de beleidsmakers het gecombineerde effect niet of in onvoldoende mate hebben voorzien, zie kader 1.

Het is voorstelbaar dat politici dat verschil rationaliseren door erop te wijzen dat dit geen grote gevolgen heeft voor de arbeidsparticipatie, aangezien minder dan tien procent van de senioren (nog) deelneemt aan het arbeidsproces.

Nu krapte op de arbeidsmarkt door de veranderende leeftijdsopbouw van de bevolking endemisch wordt, verliest dit argument aan overtuigingskracht. Bovendien rijst de vraag of het verdedigbaar is dat een huishouden, dat langdurig op een bijstandsuitkering was aangewezen, bij het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd van de partners een substantieel hogere uitkering gaat ontvangen.

Een cynischer verklaring voor de kloof tussen de netto sociale minima is dat politici de gunst van ruim drie miljoen bejaarde kiezers niet willen verspelen, terwijl de veel kleinere groep van bijstandsonvangers bij verkiezingen bovendien waarschijnlijk een lager opkomstpercentage kent.

Een tweede gevolg van de stelselcomplexiteit is dat het marginale tarief van de inkomensheffing ondoorzichtig is (kader 2). Door op de volgens het schijventarief te betalen inkomensheffing meerdere inkomensafhankelijke heffingskortingen in mindering brengen, kan het daadwerkelijke marginale tarief fors afwijken van het schijventarief.

Deze inkomensafhankelijke heffingskortingen zijn een voorbeeld van het verschijnsel dat politici soms welbewust kiezen voor weinig transparante instrumenten voor het inkomensbeleid, omdat ze erop rekenen dat ondoorzichtige maatregelen minder snel maatschappelijk verzet zullen oproepen (Donders en De Kam, 2021).

Dit artikel is op 10 januari online gepubliceerd en sindsdien geüpdatet met de cijfers voor 2022



Een derde gevolg van de stelselcomplexiteit is de op dit moment ondoelmatig zware belasting van alleenverdieners met kinderen van nul tot en met drie jaar (Jongen et al., 2018).

Volgens het Centraal Planbureau zou verlaging van de belasting voor deze gezinnen leiden tot een ‘Paretoverbetering’. Dit zou de overheid geen geld kosten, maar is juist gunstig voor de schatkist. Naar verwachting zal, na een verlaging van de belasting voor de bedoelde groep, het aantal alleenverdieners wat toenemen omdat een van de partners stopt met werken. Deze gerichte belastingverlaging brengt zoveel extra belasting in het laatje dat de kosten ervan meer dan goed worden gemaakt. Wanneer een huishouden met jonge kinderen nog maar één verdiener telt in plaats van twee, draagt dit huishouden – ook na de doorgevoerde lastenverlichting – namelijk nog steeds een veel groter deel van het huishoudinkomen aan de overheid af dan vóór deze lastenverlichting het geval was.

Een vierde gevolg is er voor de huishoudens die te maken hebben met het toeslagenschandaal. De overheid beïnvloedt de inkomensverdeling niet alleen via de inkomensheffing, maar ook via vier inkomensstoelagen: de zorgtoeslag, de huurtoeslag, de kinderopvangtoeslag en het kindgebonden budget. Ze zijn gericht op financiële ondersteuning van huishoudens met lagere inkomens – het ermee gemoeide bedrag kwam in 2021 uit op meer dan twaalf miljard euro. De regels die bepalen wie er voor inkomensstoelagen in aanmerking komen zijn extreem complex en burgers zijn soms buitengewoon hard aangepakt voor relatief kleine administratieve vergissingen.

### Oorzaken stelselcomplexiteit

De complexiteit van het fiscale en sociale stelsel wordt mede veroorzaakt doordat het stelsel is gebruikt om niet-inkomenspolitieke doelstellingen te bereiken. Zo lag er in de afgelopen decennia in het economische beleid een sterk accent op het stimuleren van de arbeidsdeelname van vrouwen, hoofdzakelijk via fiscale tegemoetkomingen.

Tweeverdieners betalen, bij een gegeven inkomen van het huishouden, relatief weinig inkomensheffing. Ten eerste, doordat het progressieve schijventarief op het indivi-

### Drie sociale minima, netto in euro per maand

TABEL 1

Type huishouden	2013	2022	Toename
Alleenverdiener met minimumloon <sup>2</sup>	1.422	1.748	23%
Bijstandsuitkering (paar)	1.322	1.560	18%
AOW-uitkering (paar)	1.456	1.799	24%

<sup>1</sup> Met arbeidskorting

Data: SZW | ESB

dule inkomen wordt toegepast. Bovendien kunnen tweeverdieners – anders dan alleenverdieners – in aanmerking komen voor twee keer de algemene heffingskorting, twee keer de arbeidskorting, en eenmaal de inkomensafhankelijke combinatiekorting.

Daarnaast speelt een door de overheid zelf gecreëerd probleem een aanzienlijke rol bij het ontstaan van deze complexiteit. De Belastingdienst mag volgens de bestaande fiscale regels mensen met een laag inkomen geen negatieve belastingaanslag sturen. Door dit ‘verzilveringsprobleem’ profiteren lage inkomens niet van een verdere verhoging van de heffingskortingen en moet het stelsel zich in moeilijke bochten wringen om de lage inkomens alsnog op peil te houden.

Niet voor niets wordt een uitkeerbare algemene heffingskorting (Weyenberg et al., 2020) als optie gepresenteerd voor het op peil houden van deze lage inkomens. Verhoging van de algemene heffingskorting als instrument om de koopkracht van de lage inkomens op peil te houden heeft als voordeel ten opzichte van de door het nieuwe kabinet in het coalitieakkoord aangekondigde verhoging van het wettelijk minimumloon dat een negatief effect op de werkgelegenheid van laaggeschoolde werknemers te vermijden valt, maar dan moet de Belastingdienst wel negatieve belastingaanslagen op mogen leggen.

### Oplossingen

Het in de afgelopen tien jaar gevoerde inkomensbeleid heeft – technisch en maatschappelijk gezien – zijn grenzen bereikt, zo deze inmiddels niet zijn overschreden. De bestaande regels waarmee de inkomensverdeling wordt bij-

## Bepaling van de hoogte van de drie sociale minima

KADER 1

Hoe de (laagste) sociale uitkeringen worden vastgesteld, is voor gewone stervelingen niet meer te doorgronden.

### De koppeling

Het wettelijk minimumloon en de daarvan afgeleide uitkeringen worden in beginsel tweemaal per jaar aangepast, op basis van de gemiddelde cao-loonstijging bij bedrijven en de overheid. Dit mechanisme staat bekend als ‘koppeling’. Eerst wordt het oude bruto-minimumloon verhoogd op basis van het percentage van de gemiddelde cao-loonstijging. Is het nieuwe bruto-minimumloon eenmaal bekend, dan valt het bijbehorende netto-minimumloon van een alleenverdiener te bepalen. Dit verschilt van het netto-minimumloon van een alleenstaande doordat de alleenverdiener profiteert van de kostwinnersfaciliteit: hij mag een klein stukje van de algemene heffingskorting van zijn niet-werkende partner in mindering brengen op de door hem verschuldigde loonheffing – dat is de voorheffing van de inkomensheffing.

### Referentieminimumlonen

Uitgaande van het bruto-minimumloon worden er tevens afzonderlijke berekeningen gemaakt voor de uitkeringen krachtens de Participatiewet (bijstand) en de Algemene Ouderdomswet.

De netto-bijstandsuitkering voor twee gehuwde of samenwonende partners staat bekend als het ‘referentieminimumloon voor de bijstand’. Gemeenten stellen de bruto-uitkering zo vast dat er een netto-uitkering voor een stel in de bijstand, ter grootte van dit referentieminimumloon, uit de bus komt. Alleenstaanden hebben recht op een netto-uitkering van zeventig procent van dit bedrag.

De berekende netto-AOW-uitkering voor twee gehuwde of samenwonende partners wordt het ‘referentieminimumloon voor de AOW’ genoemd. De bruto-AOW-uitkering van een stel wordt zo vastgesteld dat dit resulteert in een netto-uitkering ter grootte van dit bedrag. Alleenstaanden krijgen een netto-uitkering van zeventig procent van het referentieminimumloon voor de AOW.

### Rol afschaffing kostwinnersfaciliteit

Tot 2009 kende de inkomensheffing een kostwinnersfaciliteit: wanneer een partner geen eigen inkomen had, kreeg hij zijn algemene heffingskorting door de fiscus uitgekeerd, mits de verdienende fiscale partner voldoende inkomensheffing betaalde om de heffingskorting van zijn partner daartegen te kunnen wegstrepen. De uitbetaling van de algemene heffingskorting maakt het voor de niet-verdienende partner minder aantrekkelijk om een baan te zoeken.

Door de afschaffing van deze faciliteit gaan niet-verdienende partners er bij het accepteren van een baan financieel meer op vooruit. Na de afschaffing kunnen zij hun algemene heffingskorting voortaan immers alleen nog maar verzilveren door zelf een eigen inkomen te gaan verdienen. Daarom vindt er sinds 2009 een geleidelijke verlaging plaats van de aan niet-verdienende partners uitbetaalde algemene heffingskorting, totdat de kostwinnersfaciliteit in 2023 helemaal zal zijn verdwenen. Deze maatregel staat ook wel bekend als ‘het geleidelijk beëindigen van de aanrechtsubsidie’. Een uitzondering geldt voor niet-werkende partners die vóór 1 januari 1963 zijn geboren. In 2022 is de maximale aanrechtsubsidie voor mensen die zijn geboren na 31 december 1962 gelijk aan 193 euro.

Door het afschaffen van deze faciliteit verliest een huishouden met een kostwinner die werkt tegen het wettelijk minimumloon in de loop van vijftien jaar een bedrag ter grootte van de algemene heffingskorting aan inkomen. Het bedrag dat de niet-werkende partner maximaal misloopt aan algemene heffingskorting zou voor 2022 neerkomen op 2.888 euro (ofwel 241 euro per maand). Zou deze maatregel niet doorwerken in de netto-bijstandsuitkering, dan zou deze netto-uitkering steeds dichterbij het netto-minimumloon van werkenden komen te liggen. Werkenden ondervinden immers de gevolgen van de geleidelijke afschaffing van deze faciliteit, terwijl bijstandsonvangers er anders van zouden blijven profiteren. Om deze reden is er besloten dat de netto-bijstandsuitkering op termijn zal worden verlaagd met het bedrag van de algemene heffingskorting – zij het in een langzamer tempo dan waarin de afbouw van de kostwinnersfaciliteit voor minimumloners plaatsvindt. De afbouw van deze faciliteit werkt echter niet door in de netto AOW-uitkering.

### Drie sociale minima

Het gevolg van dit systeem voor de bepaling van de minimumuitkeringen is dat er inmiddels drie sociale minima zijn (Donders en De Kam, 2021). Tabel 2 zet de oorzaken voor de verschillen tussen deze drie minima op een rij. Een tweepersoonshuishouden in de bijstand ontvangt een netto-uitkering die lager is dan het netto-minimumloon van een alleenverdiener. Dit komt doordat de werkende alleenverdiener met een minimumloon recht heeft op de arbeidskorting. Hiertegenover staat dat bijstandsonvangers minder last hebben van de geleidelijke afschaffing van de kostwinnersfaciliteit, omdat er is besloten dat deze afschaffing in een gematigder tempo doorwerkt in de netto-bijstandsuitkering dan in het netto-minimumloon.

De afbouw van de kostwinnersfaciliteit is bij de minimumloner al veel verder gevorderd dan bij bijstandsonvangers. Gaat een bijstandsonvanger met een niet-werkende partner tegen het minimumloon aan de slag, dan krijgt hij te maken met een sterkere afbouw van deze faciliteit dan toen hij en zijn partner nog een uitkering kregen van de sociale dienst. Effectief betekent dit dat hun gezamenlijke inkomen omlaaggaat, waardoor de kostwinnersfaciliteit de ‘armoedeval’, het verlies aan inkomen wanneer een bijstandsonvanger gaat werken voor een minimumloon, dieper maakt.

Wanneer twee gehuwde of samenwonende personen een AOW-uitkering krijgen, hebben ze net als een stel in de bijstand, geen recht op arbeidskorting. AOW-ontvangers profiteren echter nog wel van de kostwinnersfaciliteit, want bij het vaststellen van hun netto-uitkering wordt er geen rekening gehouden met de geleidelijke afschaffing hiervan. Personen die de AOW-gerechtigde leeftijd zijn gepasseerd profiteren tevens van de ouderenkorting, een heffingskorting waarop alleen ouderen recht hebben.

AOW-ontvangers krijgen bovendien een bedrag van (bruto) 26 euro per maand als inkomensondersteuning. Bij het vaststellen van zowel het referentieminimumloon voor de AOW als de daarop gebaseerde bruto-AOW-uitkering blijft deze inkomensondersteuning buiten beschouwing, zodat deze het netto-inkomen van ouderen daadwerkelijk verbetert.

### Effectieve inkomensverschillen

Concreet betekent deze berekening dat een paar met één verdiener (zonder kinderen) dat van het wettelijk minimumloon moet rondkomen, in 2022 maandelijks netto 188 euro meer te besteden heeft dan een stel in de bijstand (tabel 1). Dit gunstige verschil is het gevolg van de arbeidskorting, waarop alleen economisch actieven recht hebben en die sinds 2013 – toen het verschil 100 euro in de maand was – fors verhoogd is.

Een paar dat van de AOW moet rondkomen, heeft in 2022 maandelijks 238 euro meer te besteden dan een stel in de bijstand. Ouderen hebben niet te maken met de afbouw van de kostwinnersfaciliteit. Daarnaast profiteren zij van de ouderenkorting, en van de extra inkomensondersteuning.

In vergelijking met 2013 zijn de bijstandsonvangers er tot en met 2021 relatief het minste op vooruitgegaan. Zij zagen hun koopkracht wel stijgen, want terwijl hun netto-uitkering in lopende prijzen met zestien procent toenam, was het leven in 2021 door inflatie waarschijnlijk slechts tien procent duurder dan in 2013.

## Oorzaken van de verschillen tussen drie sociale minima

TABEL 2

	Netto-minimumloon	Netto-bijstandsuitkering	Netto- AOW-uitkering
<b>Arbidskorting</b>	ja	nee	nee
<b>Kostwinnersfaciliteit</b>	afbouw	afbouw, maar langzamer dan voor het netto-minimumloon	geen invloed op uitkering
<b>Ouderenkorting</b>	nee	nee	ja
<b>Inkomensondersteuning AOW</b>	nee	nee	ja

ESB



gestuurd zijn veel te complex – ze verduisteren het zicht op marginale tarieven en ze leiden tot heel verschillende netto-inkomens voor huishoudens van uiteenlopende samenstelling. Zo worden tweeverdieners heel anders behandeld dan alleenverdieners, en blijkt het sociaal minimum voor een stel in de AOW een stuk hoger te zijn dan voor een stel in de bijstand. Het is zeer de vraag of deze verschillen stroken met de preferenties in de samenleving.

De verschillen in het sociaal minimum kunnen worden verkleind door de desbetreffende regelingen aan te passen, desgewenst in combinatie met maatregelen om te groot geachte inkomenseffecten te dempen. Deze aanpassingen kunnen tevens bijdragen aan de gewenste vereenvoudiging van het fiscale en sociale stelsel.

Ambtelijk zijn er voorstellen ontwikkeld om het stelsel te vereenvoudigen (Ministerie van Financiën, 2019; 2020), door bijvoorbeeld verschillende toeslagen samen te voegen tot één nieuwe toeslag. Burgers hoeven dan nog maar één keer een toeslag aan te vragen, en bovendien is de nieuwe regeling voor hen gemakkelijker te begrijpen.

De gedane voorstellen bieden slechts gedeeltelijk soelaas, zolang politici de doelgroepen op basis van hun *lopende* inkomen en *op maat* financiële ondersteuning willen bieden.

Mede door de ingewikkelde regels en de wens om fraude intensief te bestrijden, gaat er in de sfeer van de uitvoering veel mis, met als exponent de bestrijding van (vermeende) fraude bij de kinderopvangtoeslag (Tweede Kamer, 2020).

Concreet is er een aantal vereenvoudigingsopties beschikbaar. Ten eerste door van de algemene heffingskorting een vast bedrag te maken, en van de arbeidskorting een vast bedrag vanaf het inkomen waarbij men recht heeft op het maximale bedrag, in plaats van haar af te bouwen vanaf een bepaald inkomen. Ten tweede door verzilvering van alle heffingskortingen mogelijk te maken, in de vorm van een eventuele negatieve inkomensheffing. Ten derde door de kostwinnersfaciliteit, die voor werkenden in 2023 toch al volledig vervalt, voor iedereen af te schaffen. Ten vierde door samenvoeging van de vier inkomensvoetstukken tot één regeling. En tot slot door het inkomensbegrip van de inkomensheffing en de inkomensvoetstukken te harmoniseren.

De budgettaire gevolgen van deze vereenvoudigingsopties zijn ingrijpend. Alleen al het wegwerken van het verzilveringsprobleem – om maar iets te noemen – zal minimaal ettelijke miljarden euro's vergen. Daarnaast kunnen de inkomensgevolgen van de denkbare maatregelen groot zijn. Vooral AOW-ontvangers gaan erop achteruit, doordat de kostwinnersfaciliteit verdwijnt. Via aanpassing van schijflengten, tariefpercentages en generieke verhoging dan wel verlaging van heffingskortingen kunnen de verdelingseffecten relatief beperkt blijven – zie bijvoorbeeld de interessante vingeroefeningen van Koot en Gielen (2021).

Tegenover een eventueel substantieel budgettair beslag staat dat via deze maatregelen de sociale minima dichter bij elkaar komen te liggen, en dat het stelsel eenvoudiger en transparanter wordt, waarmee het opnieuw kan functioneren als instrument voor inkomensbeleid.

Beleidsmakers staan bij harmonisatie van inkomensafhankelijke regelingen bovendien voor een principiële vraag: wat bepaalt iemands draagkracht? Is dat het individuele inkomen (zoals bij de inkomensheffing) of het inko-

## Verwarring rondom marginale tarieven

KADER 2

De marginale druk kan oplopen tot ver boven de vijftig procent, wanneer belastingbetalers door de stijging van hun inkomen ook een deel van hun inkomensafhankelijke inkomensvoetstukken verliezen. Een kostwinner met twee jonge kinderen in een huurhuis (maandhuur 600 euro) had in 2021 bij een belastbaar jaarinkomen tussen de 23.000 en 41.000 euro te maken met een marginale druk variërend van 69 tot 84 procent. In het laatste geval bleef van een bruto-salarisverbetering of bonus van 1.000 euro netto slechts 160 euro over. Deze werknemer zat klem in de 'armoedeval': door overuren te maken of een beter betalende baan te vinden ging hij er netto maar weinig op vooruit.

Oorzaak is dat over de eerste 68.507 euro van het inkomen er formeel 37,1 procent inkomensheffing verschuldigd was, en over het meerdere 49,5 procent. Maar er zijn ook heffingskortingen. De algemene heffingskorting is sinds 2014 inkomensafhankelijk, en bedroeg voor mensen met een inkomen tot 21.043 euro in 2021 2.837 euro. Dit bedrag daalde met zes procent van elke euro waarmee het inkomen de 21.043 euro overschreed. Personen met een inkomen

van 68.507 euro of hoger, kregen dus geen algemene heffingskorting meer.

De arbeidskorting is een heffingskorting voor economisch actieven (werknemers en zelfstandige ondernemers). Deze bedroeg in 2021 4.205 euro en bereikte de maximale omvang bij een inkomen van 35.652 euro. Ook dit bedrag daalde met zes procent van elke euro waarmee het inkomen de 35.652 euro te boven ging, zodat slechts personen met een inkomen tot 105.736 euro ervan konden profiteren.

De marginale druk is de extra belasting die je betaalt wanneer je één euro meer gaat verdienen. Ogschijnlijk hadden de meeste belastingbetalers te maken met het tarief van de eerste schijf (37,1 procent), maar schijn bedriegt. Werkenden die 1.000 euro meer gingen verdienen, kregen vanaf een bepaald inkomensniveau immers te maken met de afbouw van de algemene heffingskorting en van de arbeidskorting. Hierdoor hield een werknemer met een belastbaar inkomen van 40.000 euro, die er bruto nog 1.000 euro bij kreeg daarvan netto slechts de helft over. Zijn marginale belastingdruk was geen 37,1 procent, maar bedroeg  $37,1 + 6 + 6 = 49,1$  procent.

men van het huishouden waarvan hij/zij deel uitmaakt (zoals bij de bijstand en de inkomensvoetstukken)?

Ter herinnering: tot 1973 werd er ook inkomstenbelasting geheven op basis van het huishoudinkomen – daarvan is destijds afgestapt om een barrière bij de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen weg te nemen. Wanneer zowel de inkomensheffing als de inkomensvoetstukken nieuwe stijl afhangt van het huishoudinkomen, dan verdwijnt de ongelijke behandeling van alleenverdieners en tweeverdieners grotendeels.

## Literatuur

- Brakel, M. van den, en F. Otten (2017) Door crisis en vergrijzing stijgt ongelijkheid in primair inkomen. ESB, 102(4756), 579–582.
- Caminada, K., E. Jongen, W. Bos et al. (2021) *Inkomen verdeeld, trends 1977–2019*. Publicatie Universiteit Leiden/CBS. Te vinden op [www.cbs.nl](http://www.cbs.nl).
- Centraal Planbureau (2020) *Kansrijk arbeidsmarktbeleid: update minimumloonbeleid*. CPB, Aanvulling, april.
- Donders, J., en F. de Kam (2021) *Toegang tot de collectieve sector*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Jongen, E., H.-W. de Boer en P. Koot (2018) *Eenverdieners onder druk*. CPB Policy Brief, 2018/03.
- Koot, P., en M. Gielen (2021) Naar simpeler inkomensafhankelijke regelingen. In: J.H.M. Donders en C.A. de Kam (red.), *Geven en nemen: over bouwstenen voor een beter belastingstelsel*. Haarlem: Koninklijke Hollandse Maatschappij der Wetenschappen, p. 145–162.
- Ministerie van Financiën (2019) *IBO toeslagen deelonderzoek 1. Eenvoud of maatwerk: uitruilen binnen het bestaande toeslagenstelsel*. Ministerie van Financiën, 28 oktober. Te vinden op [www.rijksoverheid.nl](http://www.rijksoverheid.nl).
- Ministerie van Financiën (2020) *IBO toeslagen deelonderzoek 2. Eenvoud of maatwerk: alternatieven voor het bestaande toeslagenstelsel*. Ministerie van Financiën, 10 januari. Te vinden op [www.rijksoverheid.nl](http://www.rijksoverheid.nl).
- Tweede Kamer (2020) *Parlementaire ondervraging kinderopvangtoeslag: brief van de Parlementaire ondervragingscommissie*, 35510, nr. 2.
- Weyenberg, S. van, H. J. Oosterhuis, D. Blommers et al. (2020) Een werkbaar alternatief voor het toeslagenstelsel. ESB, 105(4788), 388–391.